

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА  
АКАДЕМІЯ»**

**ІЗБАШ Олесь Олегівна**

УДК 347.77 / 78 (043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ, ЩО  
ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АВТОРСЬКИХ ПРАВ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;  
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

**Науковий керівник**

доктор юридичних наук, професор,  
член-кореспондент НАПрН України,  
Заслужений діяч науки і техніки України  
**ХАРИТОНОВА Олена Іванівна**,  
Національний університет  
«Одеська юридична академія»,  
завідуюча кафедрою права інтелектуальної  
власності та корпоративного права

**Офіційні опоненти:**

доктор юридичних наук, професор,  
академік НАПрН України,  
Заслужений діяч науки і техніки України  
**ЛУЦЬ Володимир Васильович**,  
Академія муніципального управління,  
завідуючий кафедрою цивільно-правових  
дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент  
**МАКОДА Володимир Євгенович**,  
Київський національний університет імені  
Тараса Шевченка, доцент кафедри  
цивільного права

Захист відбудеться 2 липня 2013 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 31 травня 2013 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради

Г.І.Чанишева

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми** дослідження значною мірою пояснюється місцем, яке займає інтелектуальна власність у правовій системі постіндустріального, інформаційного суспільства. Цивілізований ринок інтелектуальної власності, заснований на міжнародних принципах правової охорони, сприяє духовному збагаченню людства, підвищенню рівня правової культури, зростанню економічного потенціалу держави, зокрема входженню України у світовий ринок інтелектуальної власності як рівноправного партнера.

Проблеми правовідносин у сфері інтелектуальної власності завжди були в центрі уваги не лише юристів, але й науковців-фахівців інших галузей науки, інших зацікавлених осіб. Дослідники, які торкалися окремих аспектів проблематики інтелектуально-правових відносин, зіткнулися з проблемою виокремлення і кваліфікації організаційних правовідносин, які є досить специфічним видом відносин у галузі цивільного права.

Проблема організаційних відносин була й на сьогоднішній день є предметом наукової полеміки, пов'язаної в першу чергу з труднощами диференціації предмета цих відносин, їх місця у системі цивільних правовідносин, оскільки цей вид відносин не можна однозначно віднести ні до майнових, ні до особистих немайнових відносин суб'єктів цивільного права. Тим більше ця проблема існує у сфері права інтелектуальної власності, де традиційно відносини, що є за своєю природою цивільно-правовими, мають певну специфіку, пов'язану зі специфікою тих прав, що складають їх зміст.

Значні соціально економічні перетворення за останні десятиліття призвели до змін у цивільному законодавстві, зумовили появу нової хвилі наукового інтересу до цілого ряду правових явищ, в тому числі до організаційних правовідносин у сфері авторського права. Відсутність у науці цивільного права окремого дисертаційного дослідження, присвяченого правовому регулюванню організаційних цивільних відносин, що виникають при здійсненні авторських прав, спричиняє необхідність теоретичного осмислення і практичного аналізу цілого ряду питань, що стосуються цього виду правовідносин.

У цивілістичній науці пануюча позиція щодо змісту предмету цивільного права знайшла своє втілення в положеннях чинного цивільного законодавства. Відповідно до ст. 1 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) до відносин, що регулюються цивільним законодавством, відносяться особисті немайнові відносини та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Таким чином, у загальній нормі, що міститься у ст. 1 ЦК України, законодавець прямо не виділяє організаційні відносини, обмежуючи коло відносин, які входять до предмету цивільного права, тільки майновими і особистими немайновими відносинами. Водночас низкою норм, які містяться в статтях ЦК України та інших законах, здійснюється правове регулювання

саме організаційних відносин, а не майнових або особистих немайнових відносин. Йдеться, зокрема, про норми, які регулюють відносини представництва (ст. 237 ЦК України), договірні відносини (ст. 1107 ЦК України) і деякі інші суспільні відносини. Таке взаємне поєднання загальних і спеціальних норм цивільного права, за допомогою яких здійснюється закріплення суб'єктивних прав і обов'язків організаційного характеру, представляє особливий інтерес в плані його дослідження і визначення єдиних підходів до правового регулювання організаційних цивільних відносин.

Теоретичне обґрунтування приналежності організаційних цивільних відносин до відносин, що регулюються цивільним правом, було неоднозначно сприйнято в цивілістичній науці і спричинило виникнення жвавої дискусії. Концепція організаційних цивільних правовідносин послужила теоретичною основою для аналізу цілого ряду правових явищ у рамках численних наукових досліджень, присвячених відносинам, пов'язаним тим чи іншим чином з організаційними відносинами. Зазначені праці послужили теоретичною основою для дослідження категорії організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав. Серед них фундаментальні дослідницькі роботи таких науковців як С.С. Алексєєв, С.М. Братусь, В.А. Белов, Н.В. Васєва, Л.А. Величко, В.Л. Гранін, Л.Я. Данилова, М.Д. Єгоров, Ю.Х. Калмиков, К.О. Кірсанов, О.О. Красавчиков, В.В. Луць, М.Н. Малєїна, С.Ю. Морозов, М.І. Панченко, Р.О. Стефанчук, Ю.К. Толстой, К.А. Флейшиць, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, Ю.С. Харитонова, Л.О. Чеговадзе, Б.Б. Черєпахин, Г.Ф. Шершеневич та інші.

Крім цього, було використано низку наукових праць фахівців у сфері права інтелектуальної власності взагалі і авторського права, зокрема. Серед них праці таких науковців: Б.С. Антимонов, О.В. Басай, І.А. Близнець, С.В. Бондаренко, С.О. Бутнік–Сівєрський, І.І. Дахно, В.Г. Камишев, С.М. Клейменова, О.О. Кулініч, В.Є. Макода, О.А. Підпригора, Л.Д. Романадзе, Г.О. Ульянова, О.І. Харитонова, П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, Р.Б. Шишка та інші.

Дослідження проблем інтелектуальної власності особливо активізувалося в останні десять–п'ятнадцять років. Аналіз існуючих у цій сфері праць дозволяє дійти висновку про те, що їх автори торкаються проблеми понятійно–структурного апарату інтелектуальної власності, але за великим рахунком, не виходять за рамки теоретичних суперечок про сутність та правову природу права інтелектуальної власності. Більшість дослідників розглядають законодавство про інтелектуальну власність як складову частину системи цивільного права. Досить багато досліджень присвячено проблемам охорони і захисту прав інтелектуальної власності, дослідженню окремих його інститутів, інколи у наукових працях йдеться про правовідносини інтелектуальної власності. Однак практично ніхто з науковців не торкається проблем організаційно–правових відносин, що виникають у сфері права інтелектуальної власності, а тим більше – в авторському праві. Поодинокі наукові розвідки стосуються окремих аспектів

досліджуваної проблеми (О.І. Харитонova), але загалом мають характер постановки проблеми.

Віддаючи належне внеску зазначених науковців у теорію права інтелектуальної власності, цивільних правовідносин інтелектуальної власності, слід зауважити, що на сьогодні у вітчизняній науці відсутні спеціальні наукові дослідження організаційних цивільних правовідносин як у сфері права інтелектуальної власності взагалі, так авторського права зокрема. Зазначеним обумовлюються актуальність теми дисертаційного дослідження, необхідність і доцільність звернення до аналізу саме організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав, його мета і завдання.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є комплексне вивчення теоретичних і практичних питань організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав, розробка на цій основі пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства та судової практики.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішувалися такі завдання:

- визначити специфіку організаційних цивільних правовідносин;
- дослідити генезис організаційних цивільних відносин, ступінь розвитку їх правового регулювання на сучасному етапі;
- з'ясувати юридичну природу організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав;
- дослідити правову природу повноваження як основи організаційних цивільних правовідносин;
- визначити поняття, зміст, ознаки та види організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав;
- встановити сутність відносин, що виникають між співавторами, та обґрунтувати їх організаційний характер;
- дослідити правовідносини представництва при здійсненні авторських прав;
- розкрити сутність та значення організацій колективного управління як представників при здійсненні авторських прав;
- розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення законодавства України, з метою більш ефективного його застосування у сфері використання об'єктів авторського права.

*Об'єктом дослідження* є організаційні цивільні правовідносини, що виникають при здійсненні авторських прав.

*Предметом дослідження* є теоретичні та практичні проблеми цивільно-правового регулювання організаційних відносин, що виникають при здійсненні авторських прав.

*Методи дослідження.* Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, застосування яких обумовлено особливостями об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження.

За допомогою діалектичного методу з'ясовувалася правова сутність організаційних цивільних правовідносин при здійсненні авторських прав (підрозділи 1.1, 1.2). Для встановлення місця організаційних цивільних правовідносин при здійсненні авторських прав в системі правовідносин було застосовано метод системно-структурного аналізу (підрозділи 2.1, 2.2). Дослідження правового регулювання організаційних цивільних правовідносин в різні часи існування такого інституту проводилося із застосуванням прийомів та засобів історичного методу. Даний метод було застосовано також для встановлення генезису організаційних цивільних правовідносин (підрозділи 1.3, 2.3).

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалося законодавство щодо організаційних цивільних правовідносин, які виникають при здійсненні авторських прав (підрозділи 3.2, 3.3).

Метод порівняльного аналізу застосовувався при дослідженні загальних тенденцій правового регулювання організаційних цивільних правовідносин, які виникають при здійсненні авторських прав, з іншими цивільно-правовими відносинами (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Логіко-юридичний і системний методи використовувалися для формулювання логічно обґрунтованих висновків, а також для послідовного викладення матеріалу дослідження (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1).

Основні положення та висновки дисертації ґрунтуються на аналізі чинного законодавства України, законодавства колишнього СРСР, практики їх застосування, законодавства Російської Федерації, наукових доробок загальної теорії права, цивільного права, права інтелектуальної власності, матеріалів судової практики.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у комплексному дослідженні теоретичних та прикладних проблем організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав, шляхом формулювання нових та вдосконалення існуючих правових конструкцій та понять, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності.

У результаті проведеного дослідження сформульовані та обґрунтовані положення, які відображають науковий внесок дисертантки в обрану проблематику. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у таких основних положеннях та висновках:

*уперше:*

сформульовано авторське визначення поняття організаційних цивільних правовідносин при здійсненні авторських прав як суспільних відносин, що виникають між юридично рівними суб'єктами авторського права при здійсненні ними авторських прав, стосовно майнових або особистих немайнових відносин, спрямованих на впорядкування цих відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права, мінімізацію суперечок та порушень прав у основних відносинах;

запропоновано визначення повноваження представника в авторському праві як особливого цивільного права, що має секундарний характер і полягає у можливості здійснювати дії від імені та в інтересах іншої особи. Метою надання повноважень в організаційних цивільних правовідносинах є впорядкування відносин, що виникають при здійсненні авторських прав;

зроблено висновок про те, що у сфері авторського права найчастіше організаційний договір є передумовою виникнення цивільних правовідносин інтелектуальної власності, насамперед, у випадках, пов'язаних із розпорядженням майновими правами інтелектуальної власності;

запропоновано предметом договору між співавторами визначати особливу організацію відносин між авторами, яка включає порядок об'єднання декількох авторів, досягнення спільності та координації їх творчих зусиль, визначення порядку використання створеного твору тощо;

запропоновано істотними умовами договору між співавторами визнати: визначення виду співавторства (подільне або неподільне); принцип розподілу будь-якої винагороди, що дозволяв би встановити відносну суму грошових коштів, що належить кожному зі співавторів; розподіл повноважень щодо управління авторськими правами; визначення порядку розпорядження майновими правами; відповідальність співавторів перед третіми особами;

***набули подальшого розвитку:***

положення про те, що об'єкт організаційного правовідношення у сфері авторського права має комплексний характер і складається з двох частин: матеріальної та нематеріальної. Нематеріальною частиною об'єкта організаційного правовідношення є впорядкування цивільних відносин, створення передумов для виникнення юридичних прав та обов'язків. Матеріальною частиною об'єкта є матеріальне або нематеріальне благо, з приводу якого виникає, функціонує і реалізується конкретне майнове або особисте немайнове авторське правовідношення – в даному випадку результати інтелектуальної діяльності;

положення про те, що специфіка організаційних цивільних правовідносин зумовлюється особливістю складових його змісту: суб'єктивних прав і юридичних обов'язків немайнового характеру, направлених на виникнення і впорядкування майнових або особистих немайнових відносин, мінімізацію суперечок та порушень прав у основних відносинах;

поняття суб'єктивного організаційного права, під яким пропонується розуміти закріплену договором або законом міру можливої поведінки

управомочної особи, спрямованої на виникнення, впорядкування майнових або особистих немайнових відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права, мінімізацію суперечок та порушень прав у основних відносинах;

поняття суб'єктивного юридичного обов'язку, під яким пропонується розуміти закріплену договором або законом міру необхідної поведінки зобов'язаної особи, спрямованої на виникнення, впорядкування майнових або особистих немайнових відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права, мінімізацію суперечок та порушень прав у основних відносинах;

поняття творчої діяльності у сфері авторського права як інтелектуальної діяльності, внаслідок якої створюються неповторні, оригінальні, нерозривно пов'язані з особистістю автора об'єкти авторського права;

поняття співавторства як спільної добровільної творчої праці двох або декількох осіб, результатом якої є створення об'єкту права інтелектуальної власності;

***удосконалено:***

сформульовано окремі пропозиції щодо вдосконалення положень чинного цивільного законодавства. Зокрема, запропоновано при роздільному співавторстві з метою уникнення ускладнень, на стадії створення твору рекомендувати співавторам укласти угоду як про окреме використання частин твору, так і про порядок його використання як єдиного цілого. З цією метою пропонується внести зміни до п. 2 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» і викласти його у такій редакції: «Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, рекомендувати співавторам укласти угоду як про окреме використання частин твору, так і про порядок його використання як єдиного цілого. У разі відсутності такого договору кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд та надавати дозвіл на її використання».

**Практичне значення одержаних результатів** дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері - для подальшої розробки теоретичних проблем, пов'язаних із правовим регулюванням організаційних цивільних відносин;

правотворчій діяльності – з метою удосконалення правового регулювання організаційних цивільних відносин, зокрема можуть стати основою для внесення змін до ЦК України, Закону України «Про авторське право і суміжні права» та інших законодавчих актів;

правозастосовній діяльності - для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють організаційні цивільні відносини, що виникають при здійсненні авторських прав;

навчальному процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників, методичних матеріалів, проведенні занять з дисциплін «Цивільне право України», «Право інтелектуальної власності», «Авторське право».



**Апробація результатів дисертації.** Отримані в процесі дисертаційного дослідження результати доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія» і апробовані у виступах на науково-практичних конференціях, зокрема на: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні» (28 квітня 2011р., м. Київ); Міжнародній науковій конференції професорсько–викладацького і аспірантського складу Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове життя сучасної України» (20-21 травня 2011р., м. Одеса); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми права інтелектуальної власності» (11 червня 2011р., м. Одеса); засіданні круглого столу «Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України» (12 травня 2012 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан розвитку юридичної науки» (17-18 липня 2012 р., м. Харків); Міжнародній науково – практичній конференції «Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України» (20-21 липня 2012 р., м. Одеса).

Основні теоретичні положення дисертації використовуються автором під час викладання навчального курсу «Право інтелектуальної власності».

**Публікації.** Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, та у шести тезах доповідей на міжнародних та науково-практичних конференціях.

**Структура роботи** визначається її метою та завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 206 сторінок, з них основного тексту – 187 сторінок, список займає 19 сторінок (201 найменування).

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ**

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, викладено основні положення наукової новизни одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження та кількість публікацій за темою дисертації.

**Розділ 1 «Поняття та правова природа організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»**, який складається з трьох підрозділів, присвячений визначенню поняття цивільних організаційних правовідносин, встановленню їх співвідношення з цивільними правовідносинами, підставам їх виникнення.

У **підрозділі 1.1. «Цивільні правовідносини та організаційні правовідносини: проблеми співвідношення»** проаналізовано низку

дискусійних питань щодо можливості існування організаційних відносин у сфері цивільного права. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок про те, що організаційні відносини як певні суспільні відносини складаються між їх учасниками в реальній дійсності при формуванні або впорядкуванні основних (майнових або немайнових) відносин. За своєю суттю організаційні відносини є певною мірою відносинами управлінськими. При цьому управлінські відносини у широкому розумінні не виключають, а навпаки допускають існування й цивільних відносин, частина яких може бути спрямована на впорядкування, організацію інших цивільних відносин. Організаційні відносини необхідні і важливі, зокрема, при укладенні договорів, оформленні спадку, видачі довіреності тощо.

Організаційні правовідносини є видом цивільних правовідносин і співвідносяться з ними наступним чином. 1) такі відносини є «цивільними», оскільки вони мають змістом суспільні зв'язки, спрямовані на впорядкування майнових та інших прав і обов'язків учасників цивільних відносин; 2) такі відносини є «цивільно-правовими», оскільки вони врегульовані нормами цивільного законодавства; 3) вони не є самодостатніми, а ніби обслуговують інші, основні цивільні правовідносини, виступаючи засобом упорядкування останніх; 4) зазначений зв'язок організаційних цивільних правовідносин з іншими цивільними правовідносинами може мати неоднакове значення і неоднакову конкретну спрямованість залежно від того, про який конкретний етап у розвитку майнових або особистих немайнових цивільних відносин йдеться; 5) зв'язок організаційних цивільних правовідносин з іншими цивільними правовідносинами за своїм змістом може мати неоднакове значення і неоднакову спрямованість залежно від того, про який конкретний етап у розвитку майнових або особистих немайнових цивільних відносин йдеться. В одних випадках організаційні правовідносини виступають як своєрідна організаційна передумова формування, зміни або припинення того чи іншого цивільно-правового зв'язку суб'єктів, в інших - організаційно-правові відносини є одним з елементів цивільних правовідносин, які вже існують.

**У підрозділі 1.2. «Поняття організаційних цивільних правовідносин у сфері авторського права»** досліджено поняття та специфіку організаційних цивільних правовідносин у сфері авторського права.

Доведено, що організаційні правовідносини - це регулятивні суспільні відносини, що виникають між юридично рівними суб'єктами цивільного права стосовно майнових або особистих немайнових відносин, спрямованих на впорядкування цих відносин, створення передумов для виникнення інших цивільних прав та обов'язків. Відзначено, що відносини, котрі виникають при переданні прав на управління правами інтелектуальної власності у договорі комерційної концесії, не стосуються напряду авторських правовідносин, тому не є об'єктом даного дослідження.

Наведено аргументи на користь того, що специфіка організаційних цивільних правовідносин у сфері авторського права полягає в тому, що

управління здійснюється в даному випадку стосовно майнових, а також немайнових прав інтелектуальної власності.

Зроблено висновок про те, що повноваження у цивільному праві є особливим цивільним правом, що має секундарний характер і полягає у можливості здійснювати дії від імені та в інтересах іншої особи.

Запропоновано авторське визначення поняття організаційних цивільних правовідносин при здійсненні авторських прав як суспільних відносин, що виникають між юридично рівними суб'єктами авторського права при здійсненні ними авторських прав, стосовно майнових або особистих немайнових відносин, спрямованих на впорядкування цих відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права.

У *підрозділі 1.3. «Підстави виникнення організаційних цивільних правовідносин»* зазначається, що підстави виникнення, припинення і трансформації цивільних правовідносин ґрунтовно відрізняються від юридичних фактів в інших галузях права за видами, змістом і характером правових наслідків. Зокрема, цивільні права і обов'язки виникають (припиняються, змінюються тощо) не лише з підстав, передбачених актами цивільного законодавства, але також внаслідок дій суб'єктів цивільних відносин, котрі на підґрунті загальних засад цивільного права (законодавства) породжують відповідні цивільні права і обов'язки. Щодо підстав виникнення правовідносин інтелектуальної власності констатується, що створення об'єкта права інтелектуальної власності є не єдиною підставою виникнення правовідносин інтелектуальної власності. Однією з найбільш поширених, типових підстав виникнення цивільно-правових відносин в цілому та організаційних цивільних відносин зокрема, є цивільно-правовий договір. Робиться висновок про те, що самі договори у сфері цивільного права у даних випадках є передумовою виникнення цивільних правовідносин, договорів зокрема. Так, це стосується попереднього договору, договору між співавторами про управління (розпорядження) майновими правами інтелектуальної власності, договору про створення за замовленням тощо. Автор доходить висновку про те, що у сфері авторського права передумовою виникнення цивільних правовідносин інтелектуальної власності є організаційний договір.

Зазначається, що організаційні цивільні відносини можуть виникати, крім договорів, і на підставі інших правочинів (зокрема, односторонніх правочинів), а також з актів державних органів і органів місцевого самоврядування, передбачених законом як підстава виникнення цивільних прав та обов'язків. Найбільш типовими прикладами організаційних цивільних відносин, що виникають на підставі односторонніх правочинів, є правовідносини представництва (ст. 237 ЦК України) і правовідносини, які опосередковують укладення цивільно-правового договору.

У Розділі 2 **«Структура організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»**, який складається з трьох підрозділів, досліджено об'єкти, суб'єкти та зміст зазначених правовідносин.

**У підрозділі 2.1. «Об'єкти організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»** визначаються об'єкти організаційних цивільних правовідносин, оскільки питання про об'єкт правовідношення (зокрема, про об'єкт цивільно-правового відношення) є дискусійним як в теорії права, так і в цивілістичній науці.

Зазначено, що об'єкт організаційного цивільного правовідношення розглядається крізь призму загального поняття про об'єкт. Організація або впорядкованість відносин, зв'язків, дій учасників майнового або немайнового відношення - це та мета, яку ставлять перед собою учасники організаційного відношення, і досягається дана мета шляхом реалізації цивільних прав та обов'язків організаційного характеру суб'єктами організаційного цивільного правовідношення. Запропоновано розглядати в якості об'єкта організаційного правовідношення діяльність (сукупність дій) або поведінку учасників організаційного правовідношення, а точніше - організацію дій, впорядкованість відносин, зв'язків, дій учасників відношення, що організується.

Робиться висновок про те, що в організаційному цивільному правовідношенні є самостійний об'єкт, який має специфічний, складний, комплексний характер, оскільки включає організацію дій, метою яких є впорядкованість відносин, зв'язків, дій учасників цивільного відношення, що організується. Цей об'єкт є складним, комплексним, оскільки, крім організації дій, їх впорядкування, має ще й другий, основний об'єкт, а саме - майнові та особисті немайнові відносини. Пропонується об'єкт організаційного цивільного правовідношення розглядати як такий, що складається з двох частин: матеріальної та нематеріальної (організаційного елементу).

Нематеріальною складовою (організаційним елементом) об'єкта організаційних цивільних правовідносин запропоновано вважати організацію іншого цивільного правовідношення стосовно матеріальної складової (об'єкту основного правовідношення).

**У підрозділі 2.2. «Суб'єкти організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»** проаналізовано специфіку та види суб'єктів відповідних правовідносин.

Зроблено висновок про те, що всі суб'єкти даних правовідносин можуть бути поділені на дві великі групи. Перша група — це передусім творці інтелектуальної власності. Творцями можуть бути тільки фізичні особи — люди, творчою працею яких створюється інтелектуальна власність. Другу групу суб'єктів організаційних правовідносин складають як фізичні, так і юридичні особи, які самі не створювали об'єктів права інтелектуальної власності, але стали суб'єктами цього права згідно з законом або договором. Суб'єктом організаційних цивільних відносин, що виникають при здійсненні авторських прав, може бути також і держава в особі її органів. Особливу увагу приділено таким суб'єктам організаційних цивільних правовідносин, як співавтори, організації колективного управління.

**У підрозділі 2.3. «Зміст організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»** визначено зміст організаційних цивільних правовідносин та його специфіку, оскільки поняття організаційних суб'єктивних прав та організаційних суб'єктивних обов'язків є в літературі достатньо новим і не досить дослідженим явищем.

Зроблено висновок про те, що змістом організаційних цивільних правовідносин є, по-перше, організаційні суб'єктивні права та організаційні суб'єктивні обов'язки, і, по-друге, також ті права, що є змістом відносин, які організуються.

Запропоновано під суб'єктивним організаційним правом розуміти закріплену договором або законом міру можливої поведінки правомочної особи, спрямовану на виникнення, впорядкування майнових або особистих немайнових відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права. Відповідно під суб'єктивним організаційним обов'язком пропонується розуміти закріплену договором або законом міру необхідної поведінки зобов'язаної особи, спрямованої на виникнення, впорядкування майнових або особистих немайнових відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків у сфері авторського права. Підкреслюється, що організаційні права та організаційні обов'язки осіб у організаційних цивільних правовідносинах спрямовані на впорядкування реалізації тих основних прав, що є змістом основного правовідношення.

У результаті аналізу суб'єктивних прав та обов'язків у зазначеній сфері робиться висновок про їх специфіку порівняно із загальними особистими немайновими правами.

Детальному аналізу піддано особисті немайнові та майнові права, які належать суб'єкту у сфері авторського права.

**У Розділі 3 «Види організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав»**, який складається з трьох підрозділів, визначено особливості поділу на види цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав, та досліджено їх специфіку.

**У підрозділі 3.1. «Класифікація організаційних цивільних правовідносин у сфері авторського права»** визначаються підстави класифікації організаційних правовідносин.

Робиться застереження про те, що оскільки організаційні цивільні правовідносини, які виникають при здійсненні авторських прав, є, на відміну від організаційних цивільних правовідносин у патентному праві, диспозитивними відносинами за своєю суттю, подальша класифікація стосується лише диспозитивних організаційних правовідносин.

У результаті проведеного дослідження робиться висновок про те, що найбільш типовими організаційними цивільними правовідносинами у сфері авторського права є відносини співавторства та відносини представництва. Як ті, так й інші мають за мету впорядкування основних відносин, пов'язаних зі здійсненням авторських прав.

Щодо організаційних цивільних правовідносин представництва зауважується, що попри те, що вони можуть ґрунтуватися як на договорі, так і на законі, вони є диспозитивними за своєю суттю.

У **підрозділі 3.2. «Організаційні правовідносини, що виникають при укладенні договору між співавторами»** зазначається, що, оскільки колективно створені об'єкти породжують колективні права на твір, розпорядження цими правами потребує узгоджених дій співавторів як між ними, так і, насамперед, при їх взаємовідносинах із третіми особами.

Запропоновано визначення поняття співавторства як спільної добровільної творчої праці двох або декількох осіб, результатом якої є створення об'єкту права інтелектуальної власності.

В результаті детального аналізу видів співавторства зроблено висновок про те, що наявність подільного та неподільного співавторства впливає на передбачений ЦК України порядок реалізації прав співавторів. Оскільки аналіз судової практики свідчить про те, що при роздільному використанні можливе завдання шкоди цілісному твору, з метою уникнення подібних ускладнень на стадії створення і, особливо використання такого твору, співавторам пропонується укласти угоду як про окреме використання частин твору, так і про порядок його використання як єдиного цілого. З цією метою запропоновано внести зміни до п. 2 ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» і викласти його у такій редакції: «Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, рекомендувати співавторам укласти угоду як про окреме використання частин твору, так і про порядок його використання як єдиного цілого. У разі відсутності такого договору кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд».

Досліджено питання визначення ролі редактора та його внеску у створення твору. Зроблено висновок про те, що особа, яка працює редактором, може бути співавтором твору, але для цього необхідним є дотримання умов співавторства, а саме: добровільність угоди співавторів про створення твору, творчий внесок у створення твору тощо. Якщо ці умови не дотримані, то ніхто, в тому числі й редактор, співавтором визнаний бути не може.

У **підрозділі 3.3. «Організаційні правовідносини представництва, що виникають при передаванні прав організаціям колективного управління»** досліджено організаційні правовідносини, що виникають при передаванні прав організаціям колективного управління.

Важливою умовою використання об'єктів авторського права та суміжних прав є отримання дозволу від правовласника. Враховуючи постійне збільшення попиту на результати творчої діяльності, розширення сфер їх використання, укладання ліцензійних договорів безпосередньо з авторами (їх правонаступниками) суттєво ускладнюється, особливо, якщо йдеться про іноземних творців. У зв'язку з цим, для попередження неправомірного використання об'єктів авторського права та суміжних прав в Україні створюються організації колективного управління авторськими та

суміжними правами. Взаємовідносини організації колективного управління авторськими правами із суб'єктами авторських прав, які надають в управління права, оформлюються договором, в якому має бути обов'язково визначено права, що надаються в управління. Зазначається, що особливість договорів про управління правами полягає в їх суб'єктному складі: обов'язковою стороною такого договору є організація колективного управління. Враховуючи те, що організації можуть бути наділені різним обсягом прав та діяти в різних сферах, при укладанні договорів важливо перевірити наявність повноважень у організації щодо надання тих чи інших прав.

Зроблено висновок про те, що у законодавстві не приділено належної уваги питанням регулювання взаємовідносин організацій колективного управління з суб'єктами авторського права та суміжних прав. Зокрема, це стосується управління правами при наявності договорів, що практично не викликає суперечок та спірних питань, та здійснення управління без доручення правовласників, що є достатньо проблематичним, оскільки на організацію не покладається обов'язок повідомляти автора про зібрану організацією винагороду за використання його творів. Крім того, автор може укласти договір про управління правами з іншою організацією.

## **ВИСНОВКИ**

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати наступні теоретичні та практичні висновки, які відображають основні положення роботи і запропонувати пропозиції щодо удосконалення законодавства, яке регулює організаційні цивільні відносини, що виникають при здійсненні авторських прав.

1. Характерною рисою організаційних цивільних правовідносин є те, що вони за своєю суттю є регулятивними, оскільки забезпечують упорядкування інших цивільних відносин, делегування ними власних прав та обов'язків, формування соціальних утворень, створення інших передумов для виникнення прав та обов'язків тощо.

2. Враховуючи тісний зв'язок організаційних відносин з тими відносинами, на впорядкування яких вони спрямовані, організаційні відносини не можуть існувати поза ними і є передумовами виникнення, розвитку і реалізації майнових і особистих немайнових відносин. При цьому організаційні правовідносини є складовою частиною предмету цивільного права і виникають у різних його підгалузях. Це стосується і сфери права інтелектуальної власності, де вони отримують свою специфіку, пов'язану із специфікою права інтелектуальної власності.

3. Специфіка цивільно-правового організаційного відношення зумовлюється особливістю його складових: зміст суб'єктивних прав і обов'язків немайнового характеру, направлених на виникнення і впорядкування майнових або особистих немайнових правовідносин.

4. Повноваження в організаційних цивільних правовідносинах є їх

основою, особливим цивільним правом, що має секундарний характер і полягає у можливості здійснювати дії від імені та в інтересах іншої особи. Метою надання повноважень в організаційних цивільних правовідносинах є впорядкування цивільних відносин.

5. Залежно від змісту та спрямованості організаційних зусиль можливе виокремлення таких видів цивільних організаційних правовідносин: 1) організаційно - передумовні (утворюючі). Характеризуються тим, що в результаті становлення та реалізації цих відносин відбувається утворення, а у певних випадках і наступний розвиток майнових правовідносин; 2) організаційно - делегуючі відносини. Характеризуються тим, що шляхом реалізації зазначених відносин відбувається наділення певними повноваженнями одних осіб на здійснення певного роду дій від імені інших, тобто відбувається делегування повноважень; 3) організаційно-контрольні відносини. Характеризуються тим, що права, які вони містять, дають можливість одному суб'єкту цивільного права контролювати іншого, який перебуває з першим у певних цивільних правовідносинах; 4) організаційно-інформаційні відносини, суть яких полягає в тому, що внаслідок їхнього існування учасники цивільного майнового правового відношення зобов'язані обмінюватися певного роду інформацією.

Таким чином, стосовно здійснення авторських прав має йтися про організаційні цивільні відносини при створенні результату спільної творчої праці декількох осіб шляхом укладення угоди про розподіл функцій управління майновими правами між співавторами, а також про організаційні цивільні відносини, що виникають при переданні функцій управління організаціям колективного управління майновими правами інтелектуальної власності. Крім того, організаційними є відносини, що виникають при реєстрації авторських прав. На відміну від легалізаційних відносин у патентному праві, що мають публічно-правовий характер і тому не входять до сфери дії цивільного права, відносини з реєстрації авторських прав мають яскраво виражений диспозитивний характер і належать саме до організаційних цивільних відносин у цій сфері.

6. Суб'єктами організаційного правовідношення можуть бути: по-перше, суб'єкти майнового або немайнового правовідношення, що буде організовано у майбутньому, по-друге, інші суб'єкти, наприклад, таким може виступати третя особа по відношенню до основного (організаційного) договору, яка стає стороною в організованому договорі. Такі відносини виникають, зокрема, у відносинах представництва.

7. Об'єкт організаційного цивільного правовідношення має складний, комплексний характер і складається з двох частин: матеріальної та нематеріальної (організаційного елементу). Нематеріальною частиною об'єкта (організаційним елементом) організаційного цивільного правовідношення є організація виникнення, впорядкування цивільних відносин, створення передумов для виникнення цивільних прав та обов'язків. Матеріальною частиною об'єкта є матеріальне або нематеріальне благо, з приводу якого виникає, функціонує і реалізується конкретне майнове або



особисте немайнове відношення. Роз'єднати ці дві складові видається неможливим.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

1. Ізбаш О.О. Проблемні питання щодо класифікації цивільних правовідносин / О.О. Ізбаш // Південноукраїнський правничий часопис. Науковий журнал. – О.: Одеський держ. ун –т внутрішн. справ, 2011. – №3. – С.118-120.
2. Ізбаш О.О. Загальна характеристика авторських прав, які передаються в колективне управління /О.О. Ізбаш //Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. – Вип. 45 / голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип.. Л.І. Кормич. - О. : Фенікс, 2012. – С. 269-276.
3. Ізбаш О.О. Організації колективного управління авторськими і суміжними правами /О.О. Ізбаш //Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – Вип. 61 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.;відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О.: Юрид. л-ра, 2012. – С. 549-555.
4. Ізбаш О.О. Представництво в авторському праві / О.О. Ізбаш // Правова держава: фахове наукове видання. – О. : Астропринт, 2012. – №15. – С.79-84.
5. Ізбаш О.О. Підстави виникнення організаційних правовідносин у сфері інтелектуальної власності / О.О. Ізбаш // Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. праць. – Вип. 66 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – О.: Юрид. л-ра, 2012. – С. 253-259.
6. Ізбаш О.О. Загальна характеристика організаційних цивільних правовідносин / О.О. Ізбаш // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні: зб. матеріалів II Всеукраїнської наук. – практ. конф. (м. Київ, 28 квітня 2011 р.). – К.: Вид-во Європейського університету, 2011. – С. 102-103.
7. Ізбаш О.О. Правові засади діяльності організацій колективного управління авторськими і суміжними правами / О.О. Ізбаш // Правове життя сучасної України: матеріали міжнар. наук. конф. проф. – викл. та аспір. скл., том 2 (м. Одеса 20-21 травня 2011р.) / за ред. В.М. Дрьоміна. - О. : Фенікс, 2011. – С. 357-359.
8. Ізбаш О.О. Загальні засади представництва в авторському праві / О.О. Ізбаш // Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: матеріали II Всеукраїнської наук. – практ. конф. (м. Одеса, 11 червня 2011 р.) / за ред. О.І. Харитоновой. – Одеса, 2011. – С. 78-79.
9. Ізбаш О.О. Виникнення організаційних цивільних правовідносин у сфері права інтелектуальної власності / О.О. Ізбаш // Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України: матеріали круглого столу (м. Одеса, 12 травня 2012 р.). - Одеса: Фенікс, 2012. – С. 103-105.
10. Ізбаш О.О. Об'єкти організаційних цивільних правовідносин, що виникають при здійсненні авторських прав / О.О. Ізбаш // Сучасний стан

розвитку юридичної науки: зб. тез міжнар. наук. – практ. конф. (м. Харків, 17-18 липня 2012 р.). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів – юристів», 2012. – С. 63-64.

11. Ізбаш О.О. Види організаційних цивільних правовідносин / О.О. Ізбаш // Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України // зб. матеріалів міжн. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 20 – 21 липня 2012). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – С. 55 – 56.

## АНОТАЦІЯ

***Ізбаш О.О. Організаційні цивільні правові відносини, що виникають при здійсненні авторських прав.*** – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню організаційних цивільних правовідносин, які виникають при здійсненні авторських прав.

Детальному аналізу піддано визначення і правову природу організаційних правовідносин, співвідношення їх з цивільними правовідношеннями. Встановлено специфіку організаційних цивільних правовідносин взагалі та організаційних цивільних правовідносин, які виникають при здійсненні авторських прав.

Проаналізовано і детально охарактеризовано місце організаційних цивільних правовідносин в системі відносин права інтелектуальної власності. У роботі обґрунтовується, що залежно від змісту і спрямованості організаційних зусиль можливе виділення наступних видів цивільних організаційних правовідносин: 1) організаційно - передумовні; 2) організаційно - делегуючі; 3) організаційно - контрольні; 4) організаційно - інформаційні.

Досліджено об'єкт організаційних правовідносин, який має комплексний характер і складається з двох частин : матеріальної та нематеріальної.

Розглянуто підстави виникнення організаційних цивільних правовідносин, які виникають при здійсненні авторських прав.

Обґрунтовано необхідність звернення належної уваги в законодавстві договорам, які укладаються між співавторами, також договорам з організаціями колективного управління.

У дисертації сформульовані пропозиції щодо вдосконалення норм цивільного законодавства.

***Ключові слова:*** організація, організаційні цивільні правовідносини, суб'єкт правовідносин, творець, авторське право, організація колективного управління, договір, повноваження.

## АННОТАЦИЯ

***Избаиш О.О. Организационные гражданские правоотношения, возникающие при осуществлении авторских прав. – Рукопись.***

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

Диссертация посвящена комплексному исследованию организационных гражданских правоотношений, возникающих при осуществлении авторских прав.

Детально проанализированы понятие и специфика организационных правоотношений, их соотношение с гражданскими правоотношениями, а также особенности организационных гражданских правоотношений, возникающих при осуществлении авторских прав.

В диссертационной работе проведен анализ определения места организационных гражданских правоотношений в системе отношений права интеллектуальной собственности.

Сделан вывод о том, что в зависимости от содержания и направленности организационных усилий возможно выделение следующих видов гражданских организационных правоотношений, возникающих при осуществлении авторских прав: отношения при создании результата совместной творческой деятельности нескольких лиц путем заключения договора о распределении функций управления имущественными правами; отношения, возникающие при передаче функций управления организациям коллективного управления имущественными правами; отношения, возникающие при регистрации авторских прав. Поскольку отношения по регистрации авторских прав имеют ярко выраженный диспозитивный характер, они являются организационными гражданскими отношениями в сфере авторского права.

Исследован объект организационных правоотношений, который имеет комплексный характер и состоит из двух частей: материальной и нематериальной. Проанализировано содержание организационных гражданских правоотношений, их специфика. Уточнено понятие субъективного организационного права и субъективной организационной обязанности.

Обоснована необходимость уделения должного внимания в законодательстве договорам, которые заключаются с организациями коллективного управления. Предложены изменения в действующее гражданское законодательство.

Рассмотрены основания возникновения организационных гражданских правоотношений в сфере осуществления авторских прав.

На основании анализа действующего законодательства и специальной литературы предложено авторское определение понятия соавторства. Проанализированы условия соавторства.

По результатам исследования в каждом из подразделов приводятся конкретные предложения относительно совершенствования действующего законодательства, регулирующего деятельность авторов, направленную на координацию их во внутренних организационных правоотношениях.

**Ключевые слова:** организация, организационные гражданские правоотношения, субъект правоотношений, творец, авторское право, организация коллективного управления, договор, полномочие.

## SUMMARY

*Izbash O.O. Organizational legal civil relations in implementation of copyright.* – Manuscript.

Candidate of Law thesis – speciality 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2013.

The thesis is devoted to complex research of organizational legal civil relations in implementation of copyright.

There is a detailed analysis of concept and legal nature of practical legal relations, their correlation with civil legal relations. The thesis has defined the specific features of practical civil legal relations in general and in implementation of copyright.

The thesis has accurately analysed and indicated the place of practical civil legal relations in the system of intellectual property rights.

The thesis has stated that the division of the following types of civil practical legal relations are subject to the contents and direction of organizational efforts, i.e. 1) previously practical; 2) delegated practical ones; 3) organizational and controlled; 4) organization and information relations.

There is a research of the object of practical legal relations which has complex character and consists of 2 parts: material and non – material.

The thesis has considered the grounds for the emergence of practical civil legal relations which are settled by co – authors, agreements with collective management organizations.

The thesis has couched the proposals on improving the norms of civil legislature.

**Key words:** organization, organizational civil relationship, the subject of legal relations, the creator, the copyright, collective management organization, contract authority.